

**Мирослава Лукић Крстановић
Зорица Дивац**

Етнографски институт САНУ, Београд
eisanu@ei.sanu.ac.rs

Етнолошка/антрополошка научна продукција у периоду транзиције¹

У овом раду етнологију/антропологију представљамо у светлу научне продукције, пре свега, разноврсних програмских концепција и реализација активности које су рефлексивне сложених друштвених стања у Србији након/током периода политичке и економске кризе (у периоду 2002-2008).² Стање етнолошке/антрополошке науке прати се на три нивоа: 1. етнолошка мрежа – научни програми и институције; 2. научна продукција – реализација и презентација научног рада; 3. научна конфигурација – разноврсност и правци научних приступа. Стање науке у посматраном периоду проистиче из турбулентног периода друштва у транзицији. Поставља се питање да ли су преломни друштвени и политички процеси довели и до другачије научне конфигурације и валоризације. Зато је у овом раду репрезентовање етнологије/антропологије директно конфронтационо са текућим збивањима у сфери политике, културе, спорта и економије у Србији и свету у датом периоду.

Кључне речи: етнологија/антропологија, научна продукција, друштво, транзиција, Србија

Преиспитивање и сабирање етнолошких/антрополошких учинака у зони научне презентације обично је представљало пратећи садржај јубиларних догађаја и издања. На тај начин, етнологија/антропологија се са

¹ Овај рад је резултат рада на пројектима 14021 – *Антрополошко истраживање комуникације у савременој Србији* и 147020 – *Србија између традиционализма и модернизације – етнолошко/антрополошка проучавања културних процеса у Србији*, које финансира Министарство за науку и технолошки развој РС.

² Узима се период од 2002. године, јер је етнолошка продукција закључно са 2001. годином објављена у раду: Miroslava Lukić Krstanović, *Ethnological Production in Serbia: Programmes and Perspectives*, „Europäische Ethnologien im neuen Millenium“, (ed.) Brigitte Emmrich, Johannes Moser, Thelem 2002, 51-66.

својим стажом сврставала у декаде или полувековне нише које презентују квалитет и континуитет научне дисциплине. Постигући такав репрезентативни статус у домену друштвених и хуманистичких наука, етнологија/антропологија је могла мирно да се преда својим основним текућим задацима и циљевима до неког следећег јубиларног салда. Па ипак, нешто недостаје. Наука се увек представљала у сопственом огледалу праћења друштвених и културних кретања, и то или по сопственом избору или по директиви друштвено-економске стварности. Али шта се дешава када се научна продукција суочи са хипердогађајном реалношћу: како се она позиционира, шта узима, а шта оставља за друге дисциплине, да ли се склања на периферију или улази у епицентре догађаја, коначно – како се она представља као актуелна и савремена наука? Дакле, у овом раду је саморепрезентовање етнологије/антропологије директно конфронтирано са текућим збивањима у сфери политике, културе, спорта, економије у Србији и свету у периоду 2002-2008., и то у виду независних референци. С једне стране, циљ је да етнологију/антропологију представимо у светлу продукције, пре свега, разноврсних програмских концепција и реализација активности које су рефлексија сложених друштвених стања у Србији након периода кризе започете почетком деведесетих година двадесетог века. Стање етнологије/антропологије науке прати се на три нивоа: 1. етнологијско/антропологијско мрежа – научни програми и институције; 2. научна продукција – реализација и презентација научног рада; 3. научна конфигурација – разноврсност и правци научних приступа. Циљ је, такође да се, етнологијско/антропологијско упитаност постави у парадигматски кључ *сада – овде – свуда* и тиме у потпуности преузме улогу „науке у ходу“. Поставља се питање да ли су преломни друштвени и политички процеси довели и до другачије научне конфигурације и научне валоризације.

Од распада социјалистичке Југославије, етнологија/антропологија Србије, као и у случају осталих бивших федералних јединица бивше државе – уместо заједничких пројеката, асоцијација, скупова који су окупљали етнологе Југославије, издваја се у националну науку која се затвара унутар државних граница. Од почетка деведесетих година двадесетог века етнологија/антропологија постају национално-државни репрезенти истраживачких програма у новонасталом геостратешком позиционирању Европе и региона.³ Сужавајући свој простор деловања и представљања, посебно у време режима Слободана Милошевића, изолације и спољних санкција, хуманистичке науке у Србији успоставиле су привид самодовољности и херметизације. Ретке су биле презентације научно-истраживачких радова на иностраним конференцијама, а међународна сарадња је сузила своје просторе деловања. Реч је о појединачним позивима и

³ Слободан Наумовић, *Национализација националне науке? Политика етнологије/антропологије у Србији и Хрватској током прве половине деведесетих година двадесетог века*, у: Проблеми културног идентитета становништва Савремене Србије (ур. Сенка Ковач), Одељење за етнологију и антропологију, Филозофски факултет, Београд 2005, 19.

наступима на европским скуповима, на којима су парцијално представљани резултати истраживања, као што је проучавање етницитета, културних и друштвених процеса у време кризе. У таквој сегментираној и оскудној научној репрезентацији није било места да се етнологија/антропологија представи у домену критичког преиспитивања своје улоге и места у друштву, као и сагледавања теоријско-методолошких–истраживачких резултата. Било је то време када су етнолошка истраживања директно конфронтирана са контрадикторном и антагонистичком политичком свакодневицом (радови из области политичке антропологије), време када етнологија/антропологија упорно истрајава у континуираним истраживањима етницитета, време када етнологија остаје на свом терену истраживања друштвене свакодневице (нативна етнологија и етнографија). Било је то и време, када етнологија/антропологија у јеку кумулативности и непредвидивости догађаја (грађански протести, националистичка еуфорија, економске санкције, НАТО бомбардовање и др.), није имала довољно маневарског простора (а можда и смелости) да критички преиспита себе и да се тако јавно представи. У улози превазилажења друштвене катаклизме, етнологија/антропологија је тежила да одржи свој институционални значај. У том циљу се етнологија/антропологија Србије представљала на европским конференцијама, попут европске редакције – DEMOS-а, од средине деведесетих година двадесетог века. Била је то прилика да се етнологија/антропологија из Србије, у периоду друге половине деведесетих година, представи као наука од националног значаја, али и као наука у којој владају принципи самоиницијатива и истраживачких аутономија.⁴ Научна херметизација и саморепрезентација је била рефлексија друштвене кризе. У означеном периоду транзиције на прелазу два миленијума и током прве деценије XXI века, етнологија/антропологија се представља у нешто другачијем светлу. С једне стране, наставља се са већ трасираним проучавањима етницитета, културних и друштвених процеса у време кризе, али се, са друге стране, смелије преиспитују друштвена свакодневица и место етнологије/антропологије у њој.

Етнолошке институције и програмске оријентације

Етнолошке активности континуирано се одвијају у оквиру истраживачких, едукативних, музејских и издавачких програма, те програма научне комуникације и презентације (конгреси, симпозијуми, конференције). Ови програми су део институционалних и тимских стратегија, али су, пре свега, подстакнути индивидуалним иницијативама.

⁴ Видети прилоге: Миљана Радовановић и Мирослава Лукић-Крстановић, *Конференција DEMOS у Дрездену 1995*, Гласник Етнографског института САНУ XLIV, Београд 1995, 334; Мирослава Лукић Крстановић, *Извештај са DEMOS конференције 1997*; *Библиографија, етнологија, антропологија и фолклористика 1995-1997*, Гласник Етнографског института САНУ XLVI, Београд 1997, 247-274.

Главни носиоци и координатори истраживачких програма су Етнографски институт Српске академије наука и уметности (ЕИ САНУ), у оквиру кога се већ шездесет година реализују значајни и разноврсни пројекти, и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду (ОЕА ФФ), које поред педагошких активности реализује и научне пројекте. У оквиру Етнографског музеја у Београду (ЕМ) и Балканолошког института САНУ, као и регионалних музејских и културних установа, такође се спроводе истраживачки пројекти. Већина истраживачких програма фокусирана је на динамику савремених друштвених и културних процеса, али и на континуитет и трансформације елемената традиције.

Етнографски институт САНУ је основни носилац научно-истраживачког рада из области етнологије/антропологије у Србији. Делатност Етнографског института САНУ, као једине искључиво научне установе у Србији, усмерена је на истраживачки рад у оквиру научних пројеката, где посебно место припада комплексним теренским истраживањима и формирању документационог и архивског фонда. Публиковање пројектних резултата у периодици Института, зборницима радова и монографијама, затим реализовање међународне научне сарадње кроз заједничке пројекте и организовање међународних научних конференција су такође важни задаци које обавља Етнографски институт САНУ.

Основни носилац едукативног програма је Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду. Предмети повезани са етнологијом, антропологијом и фолклористиком заступљени су и на факултетима: Филолошки факултет – Центар за фолклористику и усмену књижевност, Факултет музичке уметности – предмет Етномузикологија, Факултет политичких наука – предмет Политичка антропологија. Етнолошки/антрополошки едукативни програми реализују су и у алтернативним образовним институцијама – Алтернативна академска образовна мрежа, Београдска отворена школа и Центар за женске студије. Посебни курсеви предавања за ученике средњих школа и њихова истраживачка обука већ више од деценије одржавају се у оквиру истраживачког центра Петница.

Главне активности заштите и презентације културних артефаката и културне баштине (cultural heritage) води Етнографски музеј у Београду, као и регионални музеји у Новом Саду, Крушевцу, Чачку, Краљеву, Зајечару, Књажевцу, Нишу, Пироту, Зрењанину, Шапцу, Ваљево и др. Етнографски музејски програми и истраживачка делатност одвијају се и у оквиру Музеја афричке уметности у Београду. Музејска делатност подразумева разноврсне програме репрезентације: изложбе, предавања, музичко-сценске манифестације, етно радионице и сл. Етнографски музеј у Београду је и оснивач и организатор Међународног фестивала етнолошког филма, који се сваке године одржава са све већим бројем учесника из целог света.

Издавачки програми из области етнологије/антропологије реализују се у оквиру водећих етнолошких институција: Етнографски институт САНУ,

Одељење за етнологију и антропологију ФФ и Етнографски музеј. Ове институције су издавачи периодичних публикација – стручних часописа од међународног и националног значаја, али и посебних издања – зборника радова и монографија. За етнолошко издаваштво посебно су заслужни и приватни издавачи односно приватне издавачке куће – Библиотека XX век (Иван Чоловић) и Српски генеалогски центар, Етнолошка библиотека (Мирослав Нишкановић).

Етнолошка продукција подразумева и област међународне научне сарадње, која је након политичке кризе крајем двадесетог века и свеопште изолације, па и културне и научне, почетком 2000. године реинтензивирана: билатерални пројекти, истраживања, конференције, конгреси, предавања.

Етнолошка продукција и инвентар догађаја

За период 2002-2008. године карактеристична је обимна и разноврсна продукција из области етнологије и антропологије у Србији. Разноврсност продукције подразумева, с једне стране, публикавање научних радова у етнолошким/антрополошким издањима, сродним и мултидисциплинарним научним публикацијама, а с друге стране, све је већи прилив објављених прилога који се баве етнолошко/етнографским темама на популаристички начин. Овом приликом ће бити разматрани научно-истраживачки резултати искључиво кроз издавачку делатност етнолошких/антрополошких установа, на основу које се, сматрамо може стећи коректан увид у етнолошки/антрополошки рад током последњих седам година.

2002. година у свету и Србији

Највећа државна банка Беобанка је укинута, што је изазвало социјалне протесте. Почело суђење Слободану Милошевићу у Хагу. Кошаркаши Југославије постали светски прваци у Индијанаполису. Екминистар полиције извршио самоубиство испред Скупштине у Београду. Убијен генерал Бошко Буха, помоћник начелника јавне безбедности МУП-а Србије. Бразил по пети пут постао првак света у фудбалу. Сезонски фестивали и сајмови: у Новом Саду – ЕХИТ рок фестивал; у Гучи – фестивал фолк трубача; у Београду – БИТЕФ међународни фестивал театра, БЕМУС, међународни фестивал класичне музике и међународни Сајам књига.

Етнолошка/антрополошка продукција

Глобална кретања и турбулентне промене у Србији утицали су на етнолошку научну производњу, на позиционирање у међународним круговима и све већа интересовања у истраживању савремених проблема и појава. Репрезентовање науке било је усмерено у правцу излагања из

друштвеног и научног херметизма и укључивања/умрежавања у међународне научне токове. Иако још увек под државним и административним стегима – у смислу визних режима и других ограничења, као и оскудног научно-истраживачког буџета, етнологзи Србије су, ипак, добили шансу и успели да репрезентују своје научне радове на међународној сцени – на конференцијама, скуповима у оквиру европских научних асоцијација (SIEF – International Society for Ethnology and Folklore, српско-бугарски билатерални пројекти Етнографског института САНУ и Етнографског института БАН, међународна редакција DEMOS – Internationale ethnographische und folkloristische Informationen, European Social Science History Conference Hague – ESSHC итд.). Етнологзи, суочени са таквим изазовима, могли су да презентују свој рад у оквиру међународних научних сусрета. Експерти из Србије су се укључили у актуелне дискусије о културном наслеђу, етничким идентитетима, трансформацијама традиције, али и њеним препознатљивим парадигмама, учествујући на престижним европским конференцијама (М. Павловић је на SIEF-у говорила о Србима у Мађарској, Ј. Ђорђевић о сродничким односима у Врању, а на ESSHC-у М. Нишкановић је излагао о породичним генеологијама, А. Павићевић о склапању брака у контексту друштвених промена, Б. Жикић о националној историји и меморији). Истовремено, организују се научни скупови који се баве актуелним анализама процеса у периодима социјализма и транзиције као што је конференција *Социјализмът: реалност и илузии. Етнологични аспекти на всекидневната култура*, коју је организовао Етнографски институт са музејем Бугарске академије наука у Софији, на којој су излагале Д. Радојичић о идеолошкој опредељености српске етнологије, Ј. Ђорђевић о равноправности полова при наслеђивању, и М. Малешевић о друштвеној равноправности мушкарца и жене у периоду социјализма. На европским скуповима представљени су и резултати истраживања који су произашли из актуелних друштвених и политичких процеса у Србији. Дакле, истраживања *овде* и *сада* понудила су једну пролазну и специфичну друштвену слику, која је код међународних научних кругова побудила пажњу (М. Лукић Крстановић – о масовним политичким скуповима, М. Малешевић – о одрастању девојчица у време друштвене кризе, С. Недељковић – о етницитету и национализму, Д. Антонијевић – о симболичким елементима у предизборној кампањи).

Када је започета бугарско–српска билатерална сарадња Етнографског института САНУ и Етнографског института и музеја БАН почетком 2000. године, могло се претпоставити да су слични друштвени и политички процеси условили одређене препознатљиве процесе у Бугарској и Србији. Такође, етнологски сусрети – конференције, округли столови и истраживања показали су један врло динамичан и флукутирајући научни промет, захваљујући коме су покренуте актуелне теме и проблеми. Етнологзи су сада могли да прате, упоређују, издвајају, проблематизују друштвене стварности и свакодневице, остављајући довољно простора интеррефлексивним перцепцијама и сазнањима. Разноврсна и продуктивна етнологска сцена Србије и Бугарске успешно је презентована у публикацији *Обичаји животног циклуса у градској*

средини, где се разматрају: свадбени обичаји – С. Златановић, М. Радовановић; урбана култура – З. Дивац, Д. Бандић; жена у ритуалним циклусима – М. Малешевић, погребни обичаји – Л. Ђаповић, сродство – З. Ивановић и др. Показало се да су дијахронијски и синхронијски пресек, односно зумирање друштвених и културних промена у земљама са социјластичком прошлошћу довољни за сагледавање друштвених кретања у региону.

2003. година у свету и Србији

Укинута Југославија и проглашена Државна заједница Србија и Црна Гора. Војислав Шешељ, председник Српске радикалне странке, предао се Хагу. У марту убијен премијер Србије Зоран Ђинђић. Ванредно стање у Србији. Велика хапшења криминалних група – операција Сабља. Почео рат у Ираку. Ухапшени осумњичени за убиство Зорана Ђинђића. Пронађен гроб Ивана Стамболића, убијеног политичара, противника Слободана Милошевића. Супруга С. Милошевића побегла у Русију. Скинута петокрака са крова зграде Председништва Србије. У Београду гостовао француски шансоњер Шарл Азнавур.

Етнолошка/антрополошка продукција

Етнолошка истраживачка делатност усклађена је са тематским целинама чији су носиоци Етнографски институт САНУ и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду. Пројекти ЕИ САНУ: *Традиционална култура Срба – системи представа, обреда и социјалних институција* (руководилац Л. Ђаповић), *Савремена сеоска и градска култура – путеви и трансформације* (руководилац Д. Радојичић), и пројекат ОЕА ФФ: *Проблеми културног идентитета савремене Србије* (руководилац Д. Бандић) задржали су препознатљиве стандарде у бирократском кодирању науке. Концепција и називи пројеката тако су им осигурали места на скали буџета министарства и очекивану евалуацију етнолошке/антрополошке науке од националног значаја. Међутим, теме у оквиру пројеката, односно истраживања која су ушла у двогодишњу орбиту, недвосмислено су показала да су друштвена збивања извршила одређени импут у истраживачки дискурс. Праву слику таквог тематског превирања показала је у право време осмишљена публикација ЕИ САНУ: *Традиционално и савремено у култури Срба*. Свакодневни живот, обичајна пракса и проблеми етничитета јесу круцијалне теме за традиционалне појаве дугог трајања, али и за преломне трансформацијске друштвене резове. Стога се неки радови доследно држе традиционалне непролазности, постојаности етнографских означитеља или, пак, историјског оверавања (Д. Радојичић – народна ношња у XII и XVIII веку; И. Тодоровић – народна медицина у области Тамнаве; М. Ивановић-Баришић – народна ношња у ивањичком крају, М. Црнић-Пејовић –

свиларство у Боки Которској од XVIII до XX века. Инвентар и етнографска дисекција задовољавају монографске критеријуме презентовања грађе за даљу обраду. Година 2003. је показала да се истраживања све више фокусирају на неизбежну стварност *hic et nunc*, и да етнографија свакодневице и животних циклуса постаје истраживачки незаобилазна. Истраживачи се сада опредељују за теме које у домену већ постојећих интересовања и резултата улазе у сложене процесе/процепе кризе и транзиције. На пример ту спадају радови као што су следећи: Д. Бандић – верски идентитет савремених Срба, М. Малешевих – идентитет младих у Србији; Ј. Ђорђевић – својински односи, Ј. Радуловић – конструкција родних идентитета и теолошка литеаратура, И. Ердеи – поторошња и идентитет. Разноврсност приступа овим темама успоставља и одређене унутардисциплинарне дијалоге, који умногоме дају и одређене полемичке тонове у методолошком дискурсу. Обичаји животног циклуса и ритуали прелаза прате симболичку путању унутар означених система и распореда културних структура, али се такође прате функције друштвених и културних појава, постајући тако део трансформацијског пртљага. Актуелна политичка сцена и свакодневица, које су обележиле деведесете године двадесетог века, такође су етнографски оверене у једном броју истраживања и радова: В. Рибих – српски национализам у српском деловању; М. Лукић Крстановић – масовна политичка и културна окупљања, С. Ковач – поруке предлагача нових државних празника, Д. Антонијевић – политичка симболика историјских личности.

Вишегодишња истраживања етничитета наставила су свој контунитет у мало познатим мањинским енклавама у суседним земљама и емиграцијским процесима. Истраживања етничитета, започета још осамдесетих година двадесетог века, потом концентрисана на српске етничке заједнице у суседним земљама (посебно у Мађарској), ушла су у нову фазу систематизације истраживачког инвентара. Посебно је значајно деконструисање и утврђивање јасних методолошких оквира, помоћу којих је богат етнографски материјал доведен у аналитички ред и отворен за проблематизацију: М. Павловић – Срби у Батањи (Мађарска) и Срби у Темишвару, М. Прелић – Срби у Мађарској, Г. Благојевић – Срби у Калифорнији, Д. Дрљача – Пољаци у Босни, А. Павићевић – Срби у Грчкој.

Мултилокално етнографско поље истраживања показује кумулативаност и разноврсност проблема и појава са којима се етнологи суочавају. Један број етнолога методолошки конструише етнографску и теренску праксу и доводи је у дискурзивну раван, без обзира на то да ли је реч о концептуализацији етничитета, ритуала или идентитета. Истовремено, мањи број етнолога улази у сферу теоријског преиспитивања и генералног позиционирања антропологије и етнографије. При томе, антропологија се поставља у критичко поље своје универзалне или националне опције, отварајући пут редефинисања и реконтекстуализовања дисциплине (И. Ковачевић, С. Наумовић, М. Миленковић).

2004. година у свету и Србији

Свемирска летилица НАСА слетела на Марс. Запалио се и изгорео део православног манастира Хиландар на Атосу. У терористичком нападу у Мадриду погинула 192 путника воза. У Русији изабран Путин за председника државе. Чеченски терористи убили 437 људи у Северној Осетији. Немири на Косову – повређено око 200 људи српске и албанске националности. У августу Олимпијада у Атини. У децембру у Индијском океану јак земљотрес и цунами. Европска Унија се проширила за десет нових цланица. Џорџ Буш победио на председничким изборима у САД. Изборна година у Србији. Борис Тадић, Демократска странка, победио на председничким изборима у Србији. Умро Марлон Брандо.

Етнолошко/антрополошка продукција

Промене, догађаји, процеси не пролазе мимо етнолошких истраживања. На страницама Гласника ЕИ САНУ (ГЕИ САНУ) нашли су се радови: о родним улогама дечака и девојчица сада и овде – М. Малешевић, о прославама Нових година на градским трговима – И. Ђорђевић, о односу фудбала и политике – М. Симић, о гестовима фудбалских играча – Б. Жикић. У домену културних студија издвајају се радови Љ. Гавриловић о етнографији виртуелне реалности, Н. Ђурчић – о односу медија и публике и др. Већи број публикованих радова се бавио проблемом етничитета и етничких мањина. То је контунирани истраживачки рад у коме се прате процеси трансформације етничког идентитета односно његове симболичке конструкције и стереотипизације. Ту се могу убројати резултати истраживања мањина у Мађарској – М. Павловић, М. Прелић, али и радови о етничким заједницама и мањинама у Србији као што су Роми – С. Златановић и Ј. Чворовић.

У 2004. години појединци сумирају своја истраживања и публикују их. Посебне студије и монографије указују на значајне етнолошке опусе. Реч је о ауторским радовима, занимљивим етнолошким перцепцијама и интерпретацијама, о етнолошком погледу на стварност и прошлост, о сопственим и научним искуствима – укупно узев о другачијем читању етнологије. У изадњу ЕИ САНУ излазе студије С. Златановић – *Свадба, прича о идентитету*, С. Милорадовић – *Употреба надежних облика у говору Параћинског Поморавља*, Ј. Чворовић – *Gypsy Narratives: from Poverty to Culture*

У периоду 2002-2004. година, у оквиру издавачке куће Српског генеалогског центра Етнолошка библиотека објављене су следеће студије и књиге: Б. Жикић – *Концептуална анализа невербалне комуникације – антропологија геста*, монографија И. Лучић-Тодосић о феномену игранки и друштвеног живота у Београду – *Од трокинга до твиста*, М. Малешевић *Дидара – животна прича једне Призренке*, Ђ. Петровић – изабране студије о

ткању и везу. Наведене студије показују да се етнологија/антропологија тематски и методолошки разгранана, мада је још увек недовољно експанзивна у промовисању.

2005. година у свету и Србији

У априлу велике поплаве у Војводини. У Београду европска скупштина за обнову и развој банака. Велики концерти популарне музике у Београду – Бијело дугме Горана Бреговића, загребачки бардови Габи Новак и Арсен Дедић, и концерт светског тенора Лучана Паваротија. Терористички напади у Лондону. Умро папа. У јулу музички спектакл live aid 8+8 – помоћ Африци. У Пакистану катастрофални земљотрес. Епидемија птичијег грипа. Разарајући ураган Катрина у Њу Орлеансу. Ватерполисти Србије и Црне Горе постали прваци света.

Етнолошка/антрополошка продукција

Година 2005. је гранична година, када се завршавају претходни пројектни задаци и започиње нови циклус пројеката, који се административно маркира и промовише на нивоу стручних и државних институција (Министарства науке, Министарства културе, САНУ, Универзитета). Конципирање, репрезентовање и евалуирање улазе у нову фазу организовања научног рада, односно груписања, распоређивања и именовања тематских целина и пројектних циљева, а на основу индивидуалних истраживања и интересовања. Етнолошки планови сада су усмерени на постизање консензуса између националних стратегија државне политике и инволвирања, умрежавања у европске научне токове и институције. Етнолошки/антрополошки пројекти који се промовишу на научном тржишту имају задатак да се представе у свом оригиналном, препознатљивом, означеном оквиру, а истовремено да прате глобалне научне тенденције. У том склопу концепцијског мапирања именовани су нови пројекти ЕИ САНУ: *Србија између традиционализма и модернизације – етнолошко проучавање културних процеса* (руководилац Д. Радојичић), *Антрополошка испитивања комуникације у савременој Србији* (руководилац Ј. Чворовић), и *Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори* (руководилац академик В.Становчић). Нови пројекти ЕИ САНУ показују да су научно – истраживачка сазнања и проблеми усмерени на праћење процеса трансформација, културних система и идеолошких формација, на динамику или пак херметизацију комуникација у пропозицијама стварних друштвених односа и симболичких представа, на проблеме етничког идентитета у зонама миграционих процеса, те већинско-мањинских интеграција.

Транзициони процеси најбоље се прате применом студија случаја. На тај начин, научна актуелност и читавање друштвеног стања постављају се на највиши ниво научне мобилности. Криза, транзиција и промене јесу онај

истраживачки окидач који више простора даје теренској пракси и етнографском тексту. При томе, мало се има времена за упоређивање са претходним стањима или прављење искорака са идеалтипским моделима. Такве недоумице покушао је да расветли Зборник ЕИ САНУ: *Етнологија и антропологија: стање и перспективе*, у коме се преиспитују и сумирају садржај и положај наше науке.

Публикације у 2005. години показују, ипак, да транзициона етнологија има предност у стварању нове и изазовне научне климе и кадрирања стања. Такви су радови у ГЕИ САНУ и у Зборнику ОЕА ФФ – *Проблеми културног идентитета становништва савремене Србије*. У ГЕИ се издавају следећи радови: о религијском идентитету српске омладине – М. Малешевић; однос црквене музике и националног идентитета – Г. Благојевић; веронаука или евронаука у образовању – Ј. Баћевић; однос појединца и породице на примеру избеглица – Ј. Гавриловић; тумачење публице – EXIT noise summer fest - М. Лукић Крстановић; виртуелне заједнице и научна фантастика – И. Ђорђевић; дневник о цунамију – С. Радовић; привиђања у западној Србији – Д. Синани итд. У зборнику ОЕА ФФ издавају се радови: Г. Горуновић – о етнолошкој концепцији проучавања нових насеља; С. Ковач – о значају новог државног празника Сретења; В. Вучинић-Нешковић – о хијерархизованој прослави Божића у Боки; Д. Антонијевић – о симболичкој употреби ликова Карађорђа и кнеза Милоша у политици; И. Ердеи – феномен богатства у транзицији.

Публикују се и књиге: Г. Благојевић – Срби у Калифорнији; А. Крел – Дечије игре; И. Тодоровић – Ритуал ума; В. Рибич – Подељена нација: српски национализам и политички сукоби у Србији 1990-2000; Х. Здравковић – Политика жртве на Косову.

Рад на истраживачким пројектима спроводи се и у музејима. Тако Етнографски музеј ради на вишегодишњем пројекту *Етнолошка истраживања народне културе становништва Пирота и околине*, а Одељење за етнологију Музеја града Новог Сада има пројекат под називом *Савремени модели обредно-обичајне праксе Срба у Војводини*. Године 2005, отворена је у Етнографском музеју значајна изложба предмета из српске колекције руског Етнографског музеја, које је Кнежевина Србија послала на изложбу организовану у Москви 1867, током Првог свесловенског конгреса (аутор изложбе В. Нишкановић).

2006. година у свету и Србији

Почели преговори о будућности Косова. Погубљен Садам Хусеин. Умро Слободан Милошевић у затвору Шевенинген у Хагу. Грађани Црне Горе на референдуму изгласали издвајање из Државане заједнице са Србијом. Црна Гора је прогласила своју самосталну и независну државу. Усвојен Устав Србије. У фудбалу Италија постала првак света, а Србија била последња у групи. Година посвећена Моцарту. Моцартов реквијем у Сава

центру. Протести Муслимана због објављене новинске карикатуре пророка Мухамеда у новинама.

Етнолошко/антрополошка продукција

Етнолошка истраживања и даље су усмерена ка премошћавању зацртаних просторних, временских и тематских граница. У оквиру универзитетских програма који се укључују у болоњску процедуру евалуација, студије етнологије и антропологије групишу су у нове семинарско-предавачке блокове, успостављајући научне курикулуме и научне оквире посебних (под)области: Увод у етнологију – антропологију, Антропологија етницитета, Антропологија тела, Историја српске етнологије, Етнологија Африке, Антропологија друштва, Антропологија религије, Антропологија материјалне културе, Методологија, Етнолошка и антрополошка теорија, Антропологија фолклора, Етнологија балканског друштва, Антропологија рода и сродства, Народна религија Срба, Политичка антропологија, Урбана антропологија, Примењена антропологија и др. Истовремено, на ОЕА ФФ започиње рад на новим пројектима: *Културни идентитет у процесима интеграције и реинтеграције* (руководилац Б.Жикић) и *Антропологија у 20 веку: теоријски и методолошки домети* (руководилац И. Ковачевић).

Док се истраживачки програми одвијају по уходаном кључу пројектне праксе и елаборације, издавачка продукција бележи кумулативну инвазију тема и проблема који из године у годину постају праве етнографско-аналитичке пројекције провокативне стварности. Аутори се, пре свега, концентришу на следеће проблемске целине: а) културне појаве и комуникацијске мреже; б) културна и идеолошка превирања; в) културно – историјску анатомију етничког идентитета и етничких маркера; д) културно-историјско дисецирање традиције. У прву категорију могу се убројити радови из ГЕИ САНУ и Зб ЕИ САНУ *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду – балканска трансформација и европска интеграција*: Љ. Гавриловић – перцепција књиге „Да Винчијев код“; И. Ђорђевић – традиционални мотиви у домаћој фантастици; Т. Цвјетичанин - електронски фолклор тинејџера, СМС; Д. Радојичић – анализа штампе од читуља до реклама; Л. Ђаповић – схватање смрти у читуљама; Д. Антонијевић – анализа графита, СМС-а и имејла; Ј. Ђорђевић – интернет комуникација; М. Стојановић – митски топоси у популарној култури; Б. Жикић о HIV/НСV међу корисницима дроге. На први поглед, провокативне теме и урбани топоси успостављају посебно етнографско ишчитавање које се директно бави актуелним темама, ситуацијама и догађајима, без бојазни да се могу пореметити научна дистанца и објективност. У следећој истраживачко-аналитичкој зони, културне и идеолошке транзиционе појаве сагледавају се са становишта критичке антропологије, без политизовања: преиспитивање хришћанског идентитета секуларне Европе и православље посткомунистичке Србије – М. Малешевић; предрасуде и реалност о односу Србије према Европи – М. Прелић; у потрази за професијом – З. Дивац; млади у транзицији – А. Павићевић. Етницитет и

питање етничког идентитета континуирано се тумачи на примерима етничких заједница у Србији и суседним земљама: М. Павловић – божићни обичаја Срба у Темишвару, А. Крел – етнички идентитет Немаца у Суботици, Г. Благојевић – Срби у Солуну. Културно-историјско читање традиције указује на још нека недовољно расветљена поља истраживања као што су литије – И. Тодоровић, однос традиционалног одевања и моде – М. Ивановић-Баришић, ношња из Врчина (насеље код Београда) – Д. Радојичић итд.

Наставља се публикавање етнолошких студија: Д. Радојичић – Између истока и запада, Љ. Гавриловић – Југословенски етнограф Никола Арсеновић, А. Павићевић – На удару идеологија – брак, породица и полни морал у другој половини XX века, И. Ковачевић – Мит и уметност, Б. Жикић – Антропологија AIDS-а, И. Ковачевић – Традиција модерног, А. Бошковић – Мит, политика, идеологија, огледи из компаративне антропологије, И. Чоловић – Етно приче о музици света на интернету (преиспитивање јавног дискурса етно музике и њене идеологизације).

У оквиру часописа *Етноантрополошки проблеми и Антропологија*, у издању ОЕА ФФ-а, објављени су радови у којима се преиспитује однос између антропологије и етнографије, теоријски и методолошки оквири дисциплине: Г. Горуновић – псеудомарксизам и протофункционализам у етнологији; Б. Жикић – когнитивна антропологија и нематеријална културна баштина; И. Ковачевић – примена Ван Генепове теорије у српској етнологији; М. Миленковић – постмодерна теорија етнографије; С. Ковач – поновљене студије у антропологији на примеру Догона (Ван Бек и Марсел Гриол); В. Рибич – примењена антропологија. И у овим часописима етнолози/антрополози се баве друштвеним и културним процесима у периодима социјализма и постсоцијализма: Д. Велимировић – мода, идеологија, политика (на примеру Јованке Броз); Л. Радуловић – религија и род; И. Ердеи – одрастање у позном социјализму; С. Наумовић – утицај културе у сфери економије. С. Недељковић – мит, религија и национални идентитет у периоду кризе.

Етнографски музеј континуирано публикује часопис Зборник Етнографског музеја, а посебно су у 2006. години објављени радови о проблемима музеологије у транзицији: М. Симић – антрополошки приступ модернистичкој музејској пракси; С. Радовић – о виртуалном етнографском музеју; М. Матић – о комуникацијској манипулацији етнолошким изложбама; С. Срећковић – о могућој музеолошкој транзицији; Ж. Ромелић – о етнологији у музејима у Србији на почетку трећег миленијума. Етнографски музеј у Београду има веома живу презентацију културе кроз изложбе: *Пут дувана у Србији* – ауторке В. Душковић, *Чија је ово капа* – ауторке В. Шарац-Момчиловић. Етнолошка секција Музејског друштва Србије, као струковна организација, препознавши нове тенденције у етнологији/антропологији, организовала је новембра 2006. стручни скуп *О редефинисању појма музејског предмета*. Током тог скупа, у Народном музеју Крушевац отворена је изложба о приватној писаној комуникацији – писмима, дневницима,

мемоарима, под називом *Ми смо здраво што и вама желимо* (ауторки Ж. Ромелић и В. Душковић).

2007. година у свету и Србији

После парламентарних избора и тромесечних преговора, формирана влада премијера Војислава Коштунице. Николас Саркози постао председник Француске. Организатори атентата на Зорана Ђинђића осуђени на укупно 378 година затвора. Неуспешно окончани преговори Срба и Албанаца о будућем статусу Косова. На Eurovision song Contest победа представнице Србије – Марије Шерифовић. Концерт Rolling Stones-a у Београду, а у Инђији концерт Red Hot Chilly Papers-a. Умрли највећи светски тенор Лучиано Павароти и познати режисер Ингмар Бергман. У Србији, аферама у финансијском, правном, здравственом и спортском руководству, придружиле су се и малверзације у високом школству. Изложба ретке слике Модилјанија у салону Прогрес у Београду.

Етнолошка/антрополошка продукција

Акумулација етнолошког знања, интерпретација и проблематизација представљају научне капацитете који репрезентују једну научну дисциплину, али остају без одговарајуће пажње администрације, медија и шире јавности. То је нарочито видљиво у овој години, која се издваја по богатој издавачкој делатности, континуираном излагању периодика, посебних издања и монографија. Зборници радова и монографије показују да етнологија/антропологија није само скуп знања, већ и избор актуелних или изабраних проблема, остављајући довољно простора разним нивоима (ре)интерпретација.

У едицији Етнолошка библиотека (Српски генеалогски центар) публиковане су књиге: М. Миленковић – *Историја постмодерне антропологије – теорија етнографије*; Г. Горуновић – *Српска етнологија и марксизам*; В. Рибич – *Примењена антропологија*; Л. Радуловић – *Окултизам овде и сада*; И. Ковачевић – *Антропологија транзиције*; М. Малешевић – *Женско*; Д. Синани – *Опседнутост и егзорцизам у Србији*; Д. Антонијевић – *Карађорђе и Милош између историје и предања*. У посебним издањима ЕИ САНУ издвајају се књиге: М. Ивановић-Баришић – *Календарски празници и обичаји у подавалским селима*; Љ. Гавриловић – *Култура у излогу: ка новој музеологији*; Никола Пантелић – *Породица и традиција у градовима Србије крајем XX века*; Милета Букумирић – *Живот Срба у Горождевцу*.

Етнологија/антропологија је институционално и временски кодирана, тако да се може самоидентификовати и представити у односу на друге дисциплине. Темпорализација етнологије/антропологије као научне дисциплине ствара историјске залихе које уобличавају оно што се назива

развојни пут науке у националним оквирима. Тако настају временски одређене тачке које верификују научну постојаност и трајање – јубилеји. У 2007. години Етнографски институт САНУ, који је основан 1947. године, славио је шездесет година представљања етнолошке науке. Научној и широј јавности презентирани су досадашњи резултати рада Института кроз медијску презентацију (документарни филм о Етнографском институту САНУ), међународни научни скуп *Слике културе некад и сад*. Установљене су и награде Етнографског института за најбољу публикацију (Мирјана Прошић-Дворнић за монографију *Одевање у Београду у XIX и на почетку XX века*) и за укупни допринос етнологији (Никола Пантелић). Јубилеју је посвећен и Гласник ЕИ САНУ (бр. LV-2) који, између осталог, садржи биографије и библиографије сарадника. Међутим, осим репрезентативног означавања једног научног раздобља, много значајније је било представљање актуелних научних резултата, који су публиковани у периодици ЕИ САНУ.

Гласник ЕИ САНУ у јубиларној 2007. години, мења динамику излагања и отпочиње са публикавањем две свеске годишње. Прва свеска је задржала препознатљив концепт студија, оригиналних текстова, рецензија и хроника: М. Малешевић – о хришћанском идентитету секуларне Европе; С. Радовић – представе о Европи и Србији међу студентима у Београду; И. Ђорђевић – о кошаркашу Владе Дивцу као недовршеној транзиционој бајци; Ј. Баћевић, – о Дану заљубљених; А. Павићевић – о друштвеној политици према породици; В. Трифуновић – о формирању социјалних типова у теорији Орина Клапа; Л. Стевановић – о црном хумору на епитафима и епиграмима античке Грчке; Ј. Чворовић – еволуционм приступу наротивима итд.

У периодикама ОЕА ФФ-а *Етноантрополошки проблеми и Антропологија* наставља се са објављивањем оригиналних научних чланака: Д. Антонијевић – легенде о крађи органа као моралној дилеми савременог друштва; З. Ивановић – о антрополошкој критици тезе о „браку куповином жена“; И. Ковачевић – О писању историје антропологије краја двадесетог и почетка двадесет првог века; М. Миленковић – о методолошким потенцијалима друштвено ангажованог истраживања; В. Рибич – о примени антропологије у развоју бивших колонија и др.

Публиковано је неколико Зборника радова. Зборник ЕИ САНУ *Култура у трансформацији* где су сумирани резултати истраживачког рада у претходном периоду: М. Малешевић – културни обрасци у обликовању женског идентитета; М. Лукић Крстановић – методе и извори истраживања етничности и рад М. Лукић Крстановић о спектаклима 20. века; Љ. Гавриловић – балканска избегличка прича; М. Прелић – етнички идентитет Срба у Мађарској; М. Павловић – асимилација и мањинске организације Срба у Темишвару; Ј. Чворовић – кастинско понашање Рома у Србији; С. Златановић – свадба и конструисање идентитета; А. Павићевић – живот савремене сеоске омладине; Ј. Ђорђевић – о наслеђивању у врањанском крају; И. Тодоровић – резултати истраживања обреда литија; М. Ивановић-Баришић – годишњи обичаји у подавалским селима.

Зборник ОЕАФФ-а *Антропологија савремености*: Д. Антонијевић – о меркантилним легендама постиндустријског друштва; Г. Горуновић – о локалним заједницама и идентитетима; И. Ковачевић – десет антитеза једном постизму у антропологији; С. Недељковић – о етногенези Црногораца; Л. Радуловић – о концептима научног рада Душана Бандића; Д. Синани – о ритуалним функционерима и култним местима у Србији итд. У Зборнику ОЕА ФФ-а *Антропологија постсоцијализма* издвајају се радови: И. Ердеи – о промишљању приватизације као социо-културне трансформације; В. Рибих – о етничком национализму; Б. Жикић – о културној концептуализацији појма *приватник* у Србији; Л. Радуловић – о политичкој употреби пророчанстава у Србији деведесетих година, и други радови.

У етнографском музеју у Београду одржан је XVI по реду међународни фестивал етнологског филма. За овај фестивал који се организује сваке године публикује се каталог који садржи програм филмских пројекција са синопсисима, али и стручне текстове о визуелној антропологији. Етно-антрополошки филмови из године у годину постају све значајнији и репрезентативнији уметнички и научни визуелни фокуси. Овај фестивал, такође, сваке године представи већи број филмова из европских, азијских и афричких земаља.

2008. година у свету и Србији

Поново изабран Борис Тадић за председника Србије. Светски успеси тенисера и тенисерки из Србије. Косовски државници проглашавају независност Косова. У марту, поводом проглашења независности Косова пронационалистичке снаге организују протестни митинг, који се претвара у уличне немире и напад на америчку амбасаду. Одржан Eurovision song contest у Београду. Олимпијада у Пекингу. Светска економска криза – у септембру америчка берза бележи највећи пад у историји. Ухапшен Радован Караџић и спроведен у Хаг. Нови амерички председник постаје Барак Обама, афроамеричког порекла. Фидел Кастро се повукао са места председника Кубе. Ирци на референдуму гласали против Лисабонског уговора.

Етнологска/антропошка продукција

Међународна сарадња ЕИ САНУ, која је у последњој деценији XX века била замрзнута, полако се реактивира. Осим активне научне сарадње са Бугарском и Русијом, а затим и са Словенијом, у 2008. години поново је успостављена сарадња са етнологским установама у Словачкој и Чешкој. Сарадња на нивоу научних институција одвија се на два начина. Билатерална сарадња, као што су српско-бугарска сарадња и српско-словеначка сарадња, заснива се на континуираној и компаративној научно-истраживачкој стратегији, на основу које се паралелно прате етнологске/антрополошке

продукције сродних институција. Други вид међународне сарадње представља умрежавање у европске програме и пројекте. Овај вид међународне комуникације одвија се много спорије, још увек је у преговорима и далеко од реализације. Србија је позвана да се укључује у пројекте ЕУ, а наши партнери у Словачкој, Словенији и Бугарској спремни су на сарадњу у том погледу. Међутим, начин на који Министарство науке Србије финансира пројекте ограничава реализацију међународних пројеката. Осим тога, гломазна ЕУ бирократија и процедуре са којима домаћи закони још нису усклађени, а које захтевају посебну обуку, такође успоравају овај процес. Коначно, на европском научном тржишту влада велика конкуренција фондова са којима још увек не постоји конкретна координација (бити информисан у правом тренутку и на правом месту).

У ГЕИ САНУ за 2008. публиковани су оригинални научни чланци чија разноврсност показује тематску ширину савремене етнологије/антропологије: Љ. Гавриловић – анализа Стросових *Тужних тропа*; Б. Јовановић – сагледавање Чајкановићевог дела; М. Митровић – о јавним наступима и друштвеној улози медијских звезда; С. Златановић – о моћи категоризације: староседеоци и досељеници југоисточног Косова; Д. Радојичић – о занимању становништва рисанског краја на основу Катастра из 1704; Ј. Стевановић – о концепту хероја у античкој грчкој религији и/или политици; Д. Николић – о етнокултурним стереотипима; М. Стојић – о избрисанима у Републици Словенији; М. Црнић-Пејовић – о херцеговачким избеглицама у Боки и Конавлима; Ј. Ђорђевић-Црнобрња – о наследно-правном положају при адопцији; Д. Јовановић – о креирању националног идентитета за потребе туризма; Ј. Чворовић – аутономија жена и насиље у породици на примеру Санцака итд.

У часописима које издаје ОЕА ФФ, између осталог, 2008. године публикују се и радови: З. Ивановић – о изучавању сродства у последњим деценијама XX века; Д. Антонијевић – о *Црвенкапи, Дурексу и љутњи* (производња, значење и рецепција једне бајке и једне рекламне поруке); И. Ковачевић – о односу државе према хуманистичким наукама у Србији почетком XXI века; М. Миленковић – о „очувању идентитета“ кроз проблеме конституционализације мултикултурализма. Радови у *Етноантрополошким проблемима* у броју за 2008. годину штампани су на енглеском језику: Ј. Баћевић – преиспитивање еволуционе парадигме у антропологији; В. Вучинић-Нешковић – анализа временских и просторних аспеката обичаја Бадње вечери; М. Лукић Крстановић – о политици савремених музичких фестивала; И. Ердеи – улога телевизије у креирању политичких порука; С. Недељковић – миграције Црногораца у градове у Србији; М. Симић – држава и модерност као антрополошке теме.

Зборник радова ЕИ САНУ *Културне паралеле* садржи истраживачке радове настале у оквиру српско-бугарске научне сарадње који се баве проблематиком свакодневне културе у постсоцијализму: М. Малешевић – о насиљу идентитета, С. Радовић – оксидентализам у Србији; И. Ђорђевић –

патриотизам и спорт; М. Лукић Крстановић – о музичком спектаклу у излогу политике; М. Митровић – о политици тела у у турбо-фолку; З. Дивац – породични живот и европско радно време; Љ. Гавриловић – улога природњачких музеја у креирању представа о нацији; А. Павићевић – „света смрт“ Слободана Милошевића; М. Стојић – о бившим фабричким просторима као креативним центрима на примеру Словеније; В. Трифуновић – феномен хумора и социјални типови; И. Тодоровић – о феномену културних система.

Не посустаје ни продукција публиковања студија и монографских дела у издању ЕИ САНУ: Д. Радојичић – *Слике из Боке*, М. Прелић – *(Н)и овде (н)и тамо: етнички идентитет Срба у Мађарској на крају XX века*. У издању Етнолошке библиотеке излазе: Б. Жикић – *Ризик и насиље*, И. Ковачевић, Б. Жикић, И. Ђорђевић – *Страх и култура*. У издању Библиотеке XX век: И. Чоловић – *Балкан терор културе*, И. Ердеи – *Антропологија потрошње: теорије и концепти на крају XX века*. У издању Етнографског музеја студије: В. Марјановић – *Маске и ритуали у Србији*; и књига В. Вучинић-Нешковић – *Божји у Боки Которској: антрополошки есеји о јавном налагању бадњака у доба постсоцијализма*.

До сада интензивна мултидисциплинарна сарадња одвијала се на релацији историјске и етнолошке науке: Издавачки пројекат СЛЮ, *Приватни живот у Србији у 19. веку*; издања Етнографског института, Историјског института и Балканолошког института, (зборник радова о курбану, уредница Биљана Сикимић). Ове године изашао је и Зборник *Савремена култура Срба на Косову и Метохији* (ур. Саша Недељковић) у издању Баштиника.

Етнологија у бирократском кључу и друштвеним преломима

На који начин се етнологија/антропологија ранигира на научном тржишту којим диригују административни центри моћи? Етнологија/антропологија у Србији спада у групу хуманистичких и историјских наука. У распоређивању и додели одређених финансијских средстава, етнологија као остале науке конкурише за одређене пројекте и делатности (главни финансијски носилац пројеката Етнографског института САНУ је Министарство науке као и за истраживачке пројекте Одељења за етнологију и антропологију, док је за пројекте Етнографског музеја надлежно Министарство културе. У оквиру Министарства науке постоје посебни одбори који верификују, рангирају и евалуирају пројекте, који се обично одобравају на пет година. Док је почетком 2000. године финансирање истраживања и етнолошких делатности било делом реализовано захваљујући финансијским мрежама у невладином сектору, као што је Отворено друштво, али и регионално–локалне институције (локалне самоуправе итд.), последњих година све је мање оваквих могућности финансирања и помоћи. У време све веће економске кризе, научне дисциплине, а посебно хуманистичке науке као непрофитабилне делатности, прве су на удару рестрикција. Конкуренција на научном тржишту своди се на борбу за егзистенцију, чиме се сужава поље квалитативног и прогресивног научног развоја. Етнологија/антропологија,

односно њени главни носиоци – истраживачи и предавачи, уместо избора и научне проходности, суочавају се са јединим могућим путем, а то је стратегија сналажења. Све се дешава и у време када Србија још није добила статус кандидата за чланство у ЕУ, те има обавезу и задатак да у одређеном временском периоду своје законе и прописе усагласи са европским. Са таквим административним и финансијским тегом, етнологија/антропологија је и изнутра и споља на преломном путу, на коме ће се, надамо се, можда створити и неке нове развојне могућности.

Хронологија догађаја и научна производња овде су представљене *очи* у *очи* са циљем да се донекле поставе у једну раван релевантне међузависности, *fields/time*. Време кризе и транзиције показује да се наука није одупрла превласти догађаја и процеса, показујући све своје флексибилне могућности у суочавању са динамиком стварности. С друге стране, научно-истраживачки рад има један уједначен, често и циклични ритам производње, коме није циљ да се увек инфилтрира у догађајни ход. Таквој науци је потребно циклично, а не само иреверзибилно време; таквој науци је потребна дистанца, а не само текућа пракса; таквој науци је потребан квалитативан избор, а не само кумулативно тржиште. У констелацији снага етнологија/антропологија и друштво тешко је успоставити компромис, или најблаже речено баланс, јер су оба елемента констелације перманентно изложени променама и преломима.

Енологија/антропологија у периоду 2002-2008. година рефлектује друштвене процесе, али истовремено читује и одређено ревидирање научне дисциплине, односно, њено самопреиспитивање. Смелост или научна нагодба да се области и дискурси етнологије/антропологије мултипликују или уситњавају у научно-истраживачке енклаве, успостављајући посебне етнографије и антропологије (антропологија или етнологија спектакла, антропологија геста, антропологија потрошње, антропологија тела, антропологија спорта, визуелна антропологија, музејска антропологија, регионалне етнографије, и др.), све више упућује на децентрализацију моћи владајућих етнолошких и антрополошких праваца и приступа. Конкретна истраживања продукују сопствену методологију као бриколаж или комбиноване сетове научних инструментарија. Криза, транзиција и промене јесу онај истраживачки окидач који више простора даје етнографском тексту, са намером да се наука актуелизује до оне мере која јој омогућава статус активног посматрача. Да ли и учесника? У методолошком и истраживачком смислу, успостављена су нова правила: актуелна, интензивна, фактографска, искуствена, динамична истраживања, уз усклађивање са систематичним научним парадигмама. Етнологија/антропологија, као и већина друштвених и хуманистичких наука, све више плива у међудисциплинарном простору, користећи адекватне и погодне ресурсе разних научних области, што доприноси епистемолошком сазревању. Међутим, несумњива је зависност постигнутих резултата и примењене методологије, посебно када је реч о теренском раду и истраживачким експедицијама, почев од расподеле финансијских средстава које проистичу из административних ограничења.

Бирократски апарат у својим стратегијама маргинализује научну делатност, а посебно хуманистичке науке, стварајући критеријуме хијерархизовања научних дисциплина, по којима је етнологији/антропологији онемогућено да заузме одговарајуће заслужене позиције. Ту се превасходно мисли на чињеницу да структуре административне и финансијске моћи науке у Србији не препознају неопходност и значај базичног садржаја етнологије/антропологије, а то је теренско истраживање. Савремена етнологија/антропологија подразумева да теренски рад има мултипликујући карактер, а то значи – стандардне етнографске методе (стационарирана истраживања, стварање инструментарија као што су упитници и анкете, вишегодишња верификација грађе на терену, систематизација и стварање поуздане фактографске документације), али и коришћење свих савремених техника истраживања (интернет, фото, фоно и видео записи, дигитализација документације). Отежани услови финансирања научних пројекта и стална политичко-административна превирања нису омогућили етнолошким истраживачима стабилна, континуирана теренска истраживања у одређеним просторним областима које су раније биле заступљене, посебно када је реч о руралним срединама, о проучавању мањина у суседним земљама, мањина и у Србији, о дијаспори. Стога је један број истраживања био концентрисан на урбане целине (нативна етнологија), што се показало као финансијски доступно, али и корисно поље теренског рада и конструисања нових истраживачких парадигми. Етнологија/антропологија, осим зацртаних парадигми *традиција, село, фолклор* окренута је и праћењу културних и друштвених промена и савремених појава: зоне популарне културе, урбане културе, медијске културе, политичког фолклора и идеологија, родних, мањинских и других дискриминација. Тежиште анализе би сада требало да се са стереотипних релација *традицијско – савремено* или *урбано – рурално*, усмери на *глобално – локално* или *локално – регионално*, успостављајући нове парадигме читања стварности. Таква концептуализација, развој и истраживачка покретљивост тренутно су више визија, него реалност, јер их коче друштвене и економске прилике како у земљи тако и у свету.

У којој мери ће етнологија/антропологија бити у могућности да прати промене и њихово све веће убрзање: да ли у суочавању са самом собом и у спремности на сопствена редиговања и преиспитивања, да ли у могућности да представи и покрене своје потенцијале и тиме скрене пажњу на сопствени значај – умногоме зависи од самих етнолога/антрополога, али такође и од разумевања друштва односно државе. Па ипак, очекујемо, са мало оптимизма, да европска и светска етнологија/е буду више флексибилне у умрежавању *малих етнологија* у области продукције, теренских истраживања, документационих фондова, конференцијске делатности, едукативних програма, стипендирања и школовања.⁵

⁵ За наведене публикације у раду видети библиографски опис у: Биљана Миленковић Вуковић, *Библиографија: Етнолошка/антрополошка научна продукција у периоду транзиције*, Гласник Етнографског института САНУ LVII св. 1, Београд 2009, 287-314.

Miroslava Lukić Krstanović
Zorica Divac

The Ethnological/Anthropological Production in The Period Transition in Serbia

Key words:

ethnology/anthropology, scientific production, society, transition, Serbia

The ethnological/anthropological production in the period 2002 – 2008, is the reflection of the complex social, economic, political and bureaucratic situations and strategies. To establish a clear picture of ethnological/anthropological production, our analyses are concentrated on the distinguished fields, themes, those who realize them, particularly in the publishing work. At the same time, we confront science and society to point out to an interconnection of proximity and distance.

Ethnological networks are continuously taking place in the scope of research programs, education programs, museum programs, research programs and scientific presentation and communication programs. These programs are part of institutional and team strategies, but they are primarily instigated by individual initiatives.

The principal mainstays and coordinators of research programs are the Ethnographic Institute of the Serbian Academy of Sciences and Arts (EI SANU), in the scope of which important and diverse projects are being realized for the last 60 years; the Ethnology and Anthropology Department of the Faculty of Philosophy in Belgrade (OEA FF), which is, in addition to pedagogic activities, also implementing scientific projects. The Ethnographic Museum in Belgrade (EM) and the Serbian Academy of Sciences and Arts (SANU) Balkanology Institute, as well as regional museums and cultural institutions are also implementing research projects. Most research program focus on the dynamics of contemporary societal and cultural processes, but also on the continuity and transformation of traditional elements. In this document we will focus more on the scientific and research results through the publishing activity of ethnological/anthropological institutions, based on which one may observe the overall ethnological/anthropological activities in the last eight years.